

Witte honger

MELD JE AAN VOOR ONZE NIEUWSBRIEF

Zo blijf je op de hoogte van de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers en ontvang je leuke extra's, zoals prijsvragen, exclusieve aanbiedingen en leesfragmenten. Ook word je geïnformeerd over onze lezingen, signeersessies en over andere interessante bijeenkomsten die wij geregeld organiseren.

Aanmelden kan via www.amboanthos.nl/nieuwsbrief

Aki Ollikainen

Witte honger

Vertaald uit het Fins
door Annemarie Raas

Ambo|Anthos
Amsterdam

Dit werk is uitgegeven met financiële steun van
FILI - Finnish Literature Exchange

ISBN 978 90 263 3583 9

© 2012 Aki Ollikainen

Published by arrangement with Siltala Publishing, Finland

© 2016 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,

Amsterdam en Annemarie Raas

Oorspronkelijke titel *Nälkävuosi*

Oorspronkelijke uitgever Siltala Publishing

Omslagontwerp Bloemendaal & Dekkers

Omslagillustratie © George Peters / Getty Images

Foto auteur © Laura Malmivaara

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

PROLOOG

De roeiklampen schreeuwen als vogels.

Op de bodem van de boot liggen twee magere snoeken, ze ogen meer als slangen dan als vissen. Ze spartelen niet meer, zijn verstijfd in deze kou. Met de bek enigszins open verliezen ze nog steeds langzaam bloed, dat zich in dunne slierten vermengt met het water aan Matalena's voeten.

Matalena strekt haar hand uit naar het koude meer, laat hem lui meeglijden naast de boot, totdat de kou pijn doet in haar gewrichten. De wind plukt aan het wateroppervlak en maakt golven, de lucht weerspiegelt erin, vol vlekken, in stukjes, alsof hij is kapotgeslagen.

Juhani rekt zijn hals als een reiger, kijkt naar de lucht. De blik van Matalena volgt eerst de geaderde hals van haar vader, dan diens dunne neusbrug, en richt zich vervolgens op de hemel, die als een gigantische zilveren lepel boven het meer lijkt te hangen.

'Ze vliegen al naar het zuiden,' verzucht Juhani.

'Wie?'

'De zwanen.'

'Ik zie geen vogels.'

'Die zijn toch ook al weg.'

Juhani laat zijn blik op Matalena neerdalen.

'Gelukkig hebben we wel vis gevangen.'

Juhani trekt de boot tussen de struiken. Marja is hun tegemoet komen lopen, ze zet Juho op de grond, Matalena pakt haar broertje bij de hand. Marja werpt een blik in de boot.

‘Ze zijn wel erg mager.’

De bomen op de tegenovergelegen oever weerspiegelen zwart in het wateroppervlak; ergens klinkt de schreeuw van een duiker. Nog even en ook die zal op weg gaan naar het zuiden.

Ze lopen over het smalle pad door het bos. Wanneer Marja zich vooroverbuigt om de vossenbessen te inspecteren, klinkt er een snel, nijdig gesis, alsof er een gloeiend kooltje in het water valt. Marja gilt, springt achteruit, bij het neerkomen voelen haar voeten geen grond; in plaats daarvan belandt ze op haar zij tussen de takken. Eerst ziet ze de vossenbessen, die door de vriesnacht gegeseld zijn, bleek, als onduidelijke puntjes. Dan kijkt ze in de richting van het gesis, en langzaam maar zeker begint het zwarte bundeltje de vorm van een slang aan te nemen. Zijn ogen hebben de kleur van bevroren bessen, de twee tanden in zijn bek zijn als ijspegels. Maar de adder slaat niet toe, hij sist alleen maar.

Juhani beent naar voren, hij houdt een grote steen boven zijn hoofd. Dan slaat hij toe, Juhani, niet de slang, de slang komt onder de steen terecht.

De lucht die door de angst in de maag zat opgesloten wordt in één keer naar buiten geblazen. Juhani strekt zijn hand uit en helpt Marja overeind.

‘Arme drommel, hij was al stijf bevroren. Kon niet meer vluchten.’

Marja kijkt naar de steen, ze heeft het gevoel dat ze de slang er dwars doorheen kan zien.

‘Leeft-ie nog?’

‘Nee,’ antwoordt Juhani, en hij bukt zich om de steen op te tillen.

‘Goeie genade, niet doen! Laat hem met rust. Ik wil hem niet zien.’

‘Dan blijft-ie daar maar liggen.’

Er klinkt een zacht gesis wanneer de brandende kop van de houtkrul op het water in de houten emmer landt. Het flauwe licht houdt nog net lang genoeg vol om Juhani’s schaduw op de muurbalken te tekenen terwijl hij zich opricht van zijn slaapplaats, Marja’s jurk omhoog tilt, zijn hand op haar knie legt en haar benen uiteenduwet. Marja pakt Juhani’s harde, rechtopstaande lul vast. Ook zij heeft zin, maar de angst is nog groter dan haar brandende verlangen. Stel dat ze zwanger wordt. Nog meer monden om te voeden in deze misère. Marja duwt Juhani terug op de matras. Juhani slaakt een zucht, verbergt de teleurstelling in zijn stem.

Traag beweegt Marja haar hand heen en weer terwijl ze Juhani’s penis in haar vuist houdt. Er ontsnapt hem een gedempt gegrom. Marja steekt haar andere hand tussen haar benen. Juhani komt als eerste klaar. Marja bijt op de kraag van haar nachthemd, de golven gaan door haar lichaam. Wanneer ze voorbij zijn, voelt ze zich opnieuw leeg. Ze streelt Juhani’s slappe penis en denkt aan de magere snoeken.

Oktober 1867

De pion moet worden opgeofferd. Anders komt de witte dame vast te zitten bij de koning in de hoek en kan de looper niet op tijd te hulp schieten. Die staat een paar zetten verderop.

Lars Renqvist kan niet anders dan vaststellen dat de situatie op het speelbord hopeloos is. Teo trommelt geïrriteerd op de tafelrand.

‘Zou je niet gewoon opgeven?’ zegt hij tegen zijn broer. ‘Of laten we met deze partij stoppen en een andere keer doorgaan.’

‘Da’s goed. We maken het af bij onze volgende ontmoeting,’ antwoordt Lars.

Teo kijkt geamuseerd naar het gezicht van zijn broer terwijl die nog steeds zijn stukken op het schaakbord bestudeert. Het valt hem op dat Lars heeft geleerd zijn voorhoofd op dezelfde manier te fronsen als zijn leider in de senaat, die hij verafgoodt.

‘Ik vind dat die senator van je ongelijk heeft,’ zegt Teo.

‘Jij begrijpt de essentie van het karakter van dit volk niet,’ verzucht Lars; hij staat op om punch in kleine glazen te schenken en vervolgt, terwijl hij Teo een glaasje aanreikt: ‘Er moet werk worden geregeld voor de mensen. Als er zonder tegenprestatie graan in hun silo’s wordt gestort, dan is het eind zoek. Het is onze voorname plicht werk te regelen voor diegenen die geen bezigheden hebben.’

‘Werk heeft maar heel weinig nut en levert niks op als er geen voedsel is om met het geld dat je verdient te kopen.’

Lars wordt boos. De senator heeft zonder onderpand een lening geregeld bij bankiershuis Rothschild. Dat lukte alleen maar door dat de staat zo’n goede naam heeft. Een kwestie van vertrouwen, dat niet moet worden geschonden door bij de eerste de beste tegenslag op hol te slaan.

‘Ik snap niet waarom jij dat niet begrijpt,’ snauwt Lars.

Op hetzelfde moment gaan de deuren van de salon open, en Raakel draagt een dienblad met thee naar het bijzettafeltje. Precies op het juiste moment. Lars haalt diep adem en kalmeert bij het zien van de tedere blik van zijn vrouw.

Teo vindt dat Raakel wijzer is dan zijn broer. Zij had het bedelaarsprobleem vast al opgelost, als iemand zo slim was geweest haar daarom te vragen; ze zou iedereen ertoe hebben aangespoord naar huis terug te keren, onder het motto: het eten wordt geserveerd zodra er een ketel is gevonden die groot genoeg is. Nu zit er niets anders op dan te wachten.

‘De aanschaf van graan voor noodhulp moet via zakenlui worden geregeld. Dat is wat de senator vindt, en daarin heeft hij gelijk. Het is niet zijn schuld dat de handelaren niet actief genoeg zijn geweest,’ zegt Lars, als een geduldige vader die voor de zevende keer hetzelfde uitlegt aan zijn kind.

‘Er is geen tijd geweest om graan aan te schaffen. En je zou net zo goed de predikant kunnen vragen zijn hemd aan zijn naasten te schenken, als een handelaar verzoeken de armen te voeden,’ zegt Teo.

Het woord ‘predikant’ maakt dat Lars heel even zwijgt, en Teo vermoedt dat zijn broer nog steeds schuldgevoelens koestert over het feit dat ze geen van beiden vaders wens hebben vervuld en zich aan de theologie hebben gewijd.

‘Ik ken er wel een die bereid is zijn hemd af te staan aan de hoeren van Punavuori,’ zegt Raakel.

‘Ik ben de arts van de armen, zoals de grote Paracelsus,’ reageert Teo, terwijl hij zijn armen spreidt.

‘De hoeren in Helsinki kennen geen gebrek, omdat onze Paracelsus hun geneesheer is.’

Lars barst in lachen uit. Raakel slaat triomfantelijk de deur achter zich dicht. Ook Teo is geamuseerd wanneer hij aan de triomfantelijke glimlach denkt die om Raakels lippen speelde omdat ze het laatste woord had bij hun verbale stoeipartijtje. Wat zou ze toch een goede moeder zijn, als ze niet steriel was. Hoewel het probleem natuurlijk ook bij Lars kan liggen, mijmert Teo; misschien is hun geslacht gedoemd na hun tweeën uit te doven.

Misschien is dat nou net waar het hier om gaat. De honger snoeit de zwaksten weg uit het volk zoals een tuinman de slechte takken uit zijn appelboom.

Nadat Teo is vertrokken verdiept Lars zich weer in de situatie op het speelbord. Met de pion zou hij een paar zetten tijd voor zichzelf kunnen kopen, maar zelfs voor een patstelling zou Teo een cardinale fout moeten begaan. Het onvoltooide spel is een verloren zaak, en Lars voelt instinctief dat Teo het met opzet heeft onderbroken. Misschien wilde hij alleen maar dat Lars de tijd kreeg de situatie te bestuderen, zich bewust te worden van de hopeloosheid van zijn positie.

Lars moet weer denken aan de gepijnigd wrede uitdrukking op het gezicht van de senator, toen die gromde: ‘Had de assistentschatmeester verder nog iets? Ik heb mijn boodschap gedicteerd, gaat u die afleveren!’

Dat is al een maand geleden. Lars had bij de deur van de senator gestaan en zijn hand om het telegram van gouverneur Alftan sa-

mengeknepen, er echter voor wakend dat te verkreukelen, want het recht om telegrammen te verkreukelen en ze woedend door de kamer te slingeren had de senator zichzelf voorbehouden. In het noorden was het graan op, en Alftan wilde dat er snel noodhulp werd geregeld. Lars was slechts een onbeduidende boodschapper, maar de senator richtte zijn woede op hem. Misschien heerst daar daadwerkelijk een ontstellende situatie, had Lars zich gepermitteerd te zeggen. Vast en zeker, in ieder geval qua financieel beheer, had de senator geantwoord. En onder begeleiding van een regen van vloeken had Lars de kamer verlaten en eerst zichzelf gehaat, zijn wankele karakter, vervolgens alle Alftans op deze wereld, alle functionarissen die zich zwak toonden in benarde omstandigheden en bij de eerste de beste tegenwind krombogen en een groots man als de senator in zijn eentje in de storm lieten staan. Ten slotte had hij de domme pachtboeren in het binnenland vervloekt, de aartsluie boeren die hun werkvolk op straat zetten opdat er voor henzelf meer overbleef, terwijl ze hun armen hadden moeten voeden, of ze nou knecht waren of bedelaar.

‘Het is voorbij wat dit najaar betreft,’ zegt Raakel.

Lars schrikt op en kijkt zijn vrouw vragend aan. Die staat bij de Chinese roos en streelt voorzichtig de groene bladeren.

‘Hij heeft al meer dan een week geen nieuwe bloem meer gemaakt.’

‘Aha. Was het voorheen niet zo dat hij ook na Allerheiligen nog bloeide?’

Lars dwingt zichzelf uit zijn stoel op te staan en loopt naar zijn vrouw. Iedere keer wanneer de Chinese roos aan zijn winterslaap begint, wordt Raakel door dezelfde melancholie overvallen, en heeft ze wederom niets waaraan ze haar warmte en liefde kan offeren. Stel dat hij niet opnieuw gaat bloeien – dezelfde angst de hele winter door, dezelfde zin iedere keer weer, ieder jaar, wanneer

Lars terugkeert van het werk en zijn vrouw aantreft terwijl ze de bladeren van de rozenboom streelt. ‘Wel, dan komen ze in het voorjaar weer.’

‘Misschien, misschien. Maar het lijkt dezer dagen wel of al het mooie verwelkt.’

Een man met een tulband rijdt met een gesluierde jongedame op zijn schoot door de woestijn, op de achtergrond hullen de stralen van de ondergaande zon het paleis in goud.

Cecilia hurkt naakt boven de waskom en schept water tussen haar benen. De druppels vloeien langs haar donkere schaamhaar. De kleine krulletjes reichten zich, er vallen druppels van de uiteinden in de kom. Ze recht haar rug, legt haar handen op haar knieën terwijl ze gehurkt zit en spreidt haar benen nog iets verder uiteen. Haar vulva is nog open, zo vlak na de gemeenschap.

‘Je mond staat open,’ merkt Cecilia op.

Teo reikt haar een linnen doek aan, waarmee ze zich tussen haar benen afdroogt.

‘Hoe heet je? Je echte naam, bedoel ik?’

‘Is Cecilia niet goed genoeg voor je? Ik heet Elin. Maar de mevrouw wilde dat ik Cecilia werd. Of Cecile, eigenlijk.’

‘En je bent echt afkomstig uit Dalarna?’

‘Ja.’

Maar over een uur kan ze Ulrika uit Polen zijn, als dat van haar wordt verlangd. Ze schuift de waskom onder de tafel, steekt daarbij haar achterste naar Teo uit en heft haar billen hoger op dan nodig is. Ze slaagt in datgene waarnaar ze met haar voorstelling streeft. Teo probeert haar de rug toe te keren, maar zijn voeten zijn aan de vloer genageld, zijn ogen aan de blote billen; op de blanke huid zijn nog steeds de bleekrode drukplekken van de matras te zien. Ze weet dat ik ervandoor moet, denkt Teo. Er is iets wat zijn ademha-

ling hindert. Cecilia pakt de ondersteek die naast de waskom staat en hurkt daar vervolgens boven. Teo vindt het opwindend om haar te zien plassen, maar hij besluit dat hij haar dit spelletje niet laat winnen. Hij wil zijn nederlaag in ieder geval niet tonen.

‘Je bent een boerenmeid, daar ontkom je hoe dan ook niet aan.’

‘Dit is ook niet bepaald Sint-Petersburg. Jouw geboortestad is maar een zielig dorpje op een treurig rotseilandje.’

‘Ik bedoelde het niet kwaad. Alleen dat je altijd dezelfde zult zijn.’

‘Dezelfde wat? Boerenmeid? Waarom zou ik dezelfde willen zijn? Jij wilt dat misschien, ik niet.’

Teo helpt Cecilia het korset aan te trekken en ziet hoe haar boezem zich als warm brood daarin opheft wanneer de veters worden aangesnoerd.

Cecilia gaat voor de kaptafel zitten en bindt haar haren weer samen in een knotje. Een kale tak schuurt in de wind tegen het raam, grijze wolken pakken zich samen aan de hemel die zich achter het raam ontvouwt. De eerste druppels raken het glas en beginnen naar beneden te vloeien.

‘Je accepteert gewoon niet wat ik doe. Daarom wil je me wijsmaken dat ik slechts een onschuldige boerenmeid ben. Waarom denk je dat ik hier ben? Als je van me houdt, hou je van een hoer. Ben je daartoe bereid?’

Teo antwoordt niet. Hij kijkt geconcentreerd toe of de beekjes die door twee regendruppels zijn gevormd bij elkaar samenkomen voordat ze op het raamkozijn sterven.

Cecilia kust hem lichtjes op de wang.

‘Je betaalt ervoor om met mij te mogen slapen, ook al zou je me kunnen ophalen, mee naar huis kunnen nemen en mij gratis kunnen hebben.’

‘Ik kan niet publiekelijk rondlopen met demi-mondaines aan mijn arm.’

‘Maar ik zou toch alleen maar een onschuldige boerenmeid uit Dalarna zijn,’ antwoordt Cecilia, en haar stem klinkt ineens ijzingwekkend sarcastisch.

‘Hou toch op. Je weet wat er dan gezegd zou worden. Ik zou daarna nooit meer serieus mijn werk als arts kunnen doen in deze stad.’

‘Denk je soms dat ze het niet al weten? Wie die ze ook zijn?’

‘Bovendien betaal ik hier niet voor,’ zegt Teo.

Cecilia is al helemaal aangekleed. Ze gaat in de enige leunstoel zitten die er in de kamer staat en slaat haar benen geroutineerd over elkaar. Een houding waarin mannen uit de hogere klasse hun bedienden kunnen toespreken, vindt Teo, maar niet gepast voor vrouwen, en toch ook weer geheel natuurlijk voor Cecilia. Hij duwt zijn handen in zijn zakken, opdat hij ze ten overstaan van een trotse hoer niet als een miserabele koetsier hoeft te laten hangen. Hij wiegt op en neer van zijn tenen naar zijn hakken en terug, op dezelfde manier als hij Matsson en andere havenwerkers weleens heeft zien doen.

‘Nee, jij bewijst de mevrouw een dienst. Je beschermt haar reputatie, omdat zij de controlearts meisjes kan laten zien die niet aan een ziekte lijden. En als tegenprestatie slaap ik met jou. Dat, lieve Teo, is een vorm van handel.’

‘Ik doe het voor jou. En omdat ik om jullie geef, om jou en de anderen.’

‘Ik geloof je. Je doet dit allemaal voor mij. Maar je bezoekjes in mijn wereld zijn steeds van heel korte duur. En in die van jou kom ik nooit.’

Ze is te scherpzinnig voor een boerenmeid, denkt Teo, en dat doet afbreuk aan haar onschuld. Hij kan er bovendien nooit zeker

van zijn wanneer het Elin is die spreekt en wanneer Cecilia, en of daar überhaupt verschil in zit.

‘Wie ben jij, Elin of Cecilia?’

‘Hier ben ik altijd Cecilia.’

‘Moet ik om Elin te zoeken dan naar Dalarna?’

‘Elin is dood.’

‘En je kunt haar niet meer tot leven wekken?’

‘Alleen jij hebt de macht om dat te doen, maar het zal je desondanks niet lukken. Jij bent geen Jezus. Het ontbreekt jou aan moed.’

De kamer om Teo heen krimpt en wordt steeds kleiner. De glimlach van de bedoeïenenprinses is hol, geforceerd, ligt alleen op haar gezicht omdat de rol dat eist. Om die reden lacht ook de berijder niet. Zijn ernst vloeit niet voort uit statige kalmte. De tekenaar heeft zichzelf daarin afgebeeld, nadat hij had beseft dat de situatie voor eeuwig in de lucht zal blijven hangen en dat het paleis aan de rand van de woestijn slechts een luchtspiegeling is.

De schedel van de postbode was met één enkele klap vermorzeld. De huid op zijn rug was opengesneden, je had op die plek meteen kunnen beginnen met villen. Het bloed was als een beekje de Mustalaimäki, de Zigeunerberg, afgestroomd. Janne Halli had het gedaan, een woeste man, donker en knap. Bijna zoals de beste messentrekkers van het dorp, hoewel niet helemaal hun gelijke, dat nou ook weer niet. Mannen met een woeste aard zoals de kerels in Österbotten, die vind je nergens anders.

‘Daar kom ik zelf ook vandaan,’ besluit de kleine oude man zijn verhaal over de roofmoord in Kuorevesi.

Teo weet niet goed hoe oud hij de man moet schatten. Diens stem en woorden zijn die van een halfwas, maar zijn gezicht is gerimpeld als van een verweerde boer. Teo kan zich wel herinneren

dat hij in het *Dagblad* over de moord op de postbode heeft gelezen; het hele grootvorstendom was in rep en roer. De daad was immers gericht tegen een functionaris van de staat.

‘Janne Halli heeft een vossie, die draaft op ’t ijs in Kuorevesi...’ begint het opaatje te zingen.

Het gezang wordt onderbroken wanneer een grote Pool zich naast de oude man op het bankje laat neervallen, zijn arm om hem heen slaat en iets in zijn eigen taal begint te zingen. Het opaatje probeert de Pool weg te duwen, die echter zo dronken is dat hij het protest van zijn mindere niet opmerkt.

‘Doktor, doktor, doktor,’ lispelt de Pool terwijl hij een wezenloze blik op Teo werpt.

Teo weet dat hij de man het makkelijkst kwijtraakt door hem iets te drinken te geven. Hij gebaart naar de kasteleïnse en verzoekt haar goedkope brandewijn te brengen. Als hij dat hoort, strekt het opaatje zijn hals en wendt hij paniekerig het hoofd, zijn blik zoekt de kasteleïnse.

‘Jij niet,’ snauwt die.

Maar Teo verzoekt haar ook de man uit Österbotten in te schenken, en het opaatje reikt haar betoverd zijn kopje aan.

Nadat hij van drank is voorzien wordt de Pool een vrouw gewaar die aan een hoektafeltje is gaan zitten; hij staat op en wankelt naar haar toe. De vrouw slaat meteen haar armen om de hals van de Pool, en lacht luidruchtig wanneer die haar borsten grijpt. Het laat de man die bij haar zit koud, die glimlacht alleen en leunt tegen de muur. Uit de schacht van de laars van de man steekt een dolk, waar Teo net iets te lang naar staart.

De man werpt een steelse blik op Teo, wrijft over zijn kaak, trekt ongemerkt aan de mouw van de vrouw en knikt in Teo’s richting. Ze begint Teo gretig aan te staren en laat haar tong langzaam over haar voortanden glijden. Het gebaar is waarschijnlijk verleidelijk

bedoeld. Ze maakt zich los uit de greep van de Pool.

De kasteleins doet net of ze niet opmerkt dat Teo zich niet op zijn gemak voelt, en ook bij het opaasje vindt hij geen steun; de oude man mompelt tegen de druppel drank op de bodem van zijn kopje over Janne Halli.

De Pool zijgt ineem bij de tafel wanneer de vrouw opstaat.

Op hetzelfde moment stapt Matsson de kroeg binnen, en met een paar flinke passen staat hij aan de andere kant van de kleine kamer. De vrouw kijkt teleurgesteld naar Matsson, dan naar haar gezelschap, maar die wappert alleen maar teleurgesteld ogend met zijn hand. De vrouw begint een poging te doen de Pool te wekken met haar gekoketteer.

‘Nou?’ gromt Matsson terwijl hij grijnst als een wolf.

Hij duwt het opaasje naar de punt van het bankje, de man uit Österbotten duwt terug, herkent Matsson dan echter en laat zijn hoofd tussen zijn smalle schouders zakken, als een hond voor zijn baasje wanneer hij op streken is betrappt. Matsson behoort tot het soort mensen wier zachte karakter aan de buitenkant niet zichtbaar is.

‘Eigenlijk had ik niet iets bijzonders,’ biecht Teo bijna beschaamd op.

Nadat hij bij Cecilia in het Alhambra was weggegaan, was hij even op het marktplein blijven staan. Er waaide een koude wind vanaf zee; Teo keek toe terwijl grote, schuimkoppige golven tegen de rotsen van Katajanokka sloegen. Hij had het gevoel dat de krakemikkige hutjes daar de storm niet zouden kunnen doorstaan als hij er niet bij stond, zijn armen spreidend om ze te beschermen en de genadeloze zee te bedaren. Hij voelde er niets voor naar huis terug te keren, van lege kamer naar lege kamer te lopen en over Cecilia te dromen, die steeds onbereikbaar leek te worden.

De wolken dreven laag. Met een onmiskenbare kracht verdruk-